

ВІДПОВІДНІСТЬ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ВИМОГАМ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ НА ПРИКЛАДІ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ СТАРОПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ

CONFORMITY OF THE EDUCATIONAL MARKET TO THE REQUIREMENTS OF THE MODERN LABOUR MARKET UNDER THE EXAMPLE OF THE MACHINE-BUILDING COMPLEX OF OLD INDUSTRIAL REGIONS

У статті розглянуто можливості перспективного збалансованого та взаємопов'язаного розвитку ринків праці та освітніх послуг професійної підготовки висококваліфікованих кадрів машинобудівного комплексу. Модельним районом досліджень вибрано проблемні та депресивні старопромислові регіони України. Запропоновано комплексний підхід до класифікації та типології старопромислових регіонів на основі аналізу статистичних даних щодо індикаторів їхнього економічного розвитку. Визначено сучасні проблеми та реалії функціонування даної галузі промисловості. Запропоновано заходи щодо подолання невідповідності пропозицій і попиту на ринках освітніх послуг та праці. Ключовим інструментом вирішення даного кризового явища слід уважати просування та практичну реалізацію на теренах Української держави концепції створення навчально-наукових виробничих центрів та комплексів.

Ключові слова: старопромислові регіони, проблемні регіони, типологія, промисловість, індикатор, комплекс, машинобудівна галузь, вища освіта, система, конкурентоспроможність, ринок, послуга, додана вартість.

В статье рассмотрены возможности перспективного сбалансированного и взаимосвязанного развития рынков труда и образовательных услуг профессиональной подготовки высококвалифицированных кадров машиностроительного комплекса. В качестве модельного района исследований выбраны проблемные и депрессивные старопромышленные регионы Украины. Предложен комплексный подход к классификации и типологии старопромышленных регионов на основе анализа статистических данных в отношении индикаторов их экономического развития. Определены современные проблемы и реалии функционирования

данной отрасли промышленности. Предложены меры по преодолению несоответствия предложений и спроса на рынках образовательных услуг и труда. Ключевым инструментом решения данного кризисного явления следует считать продвижение и практическую реализацию на территории Украинского государства концепции создания учебно-научных производственных центров и комплексов.

Ключевые слова: старопромышленные регионы, проблемные регионы, типология, промышленность, индикатор, комплекс, машиностроительная отрасль, высшее образование, система, конкурентоспособность, рынок, услуга, добавленная стоимость.

In the article, possibilities of the perspective balanced and interconnected development of labour markets and educational services on professional training of highly qualified personnel of a machine-building complex are considered. As a model area for research, the authors selected problematic and depressed old industrial regions of Ukraine. The article suggests a comprehensive approach in the classification and typology of old industrial regions based on the analysis of statistical data on indicators of their economic development. Based on the analysis, modern problems and realities of the functioning of this branch of industry are determined. The authors propose measures to overcome the discrepancy between supply and demand in the markets of educational services and labour. One of the key tools for solving this crisis phenomenon is the promotion and practical implementation of the concept of creating educational and scientific production complexes and centres on the territory of the Ukrainian state.

Key words: old industrial regions, problem areas, typology, industry, indicator, complex, machine building, higher education, system, competitiveness, market, service, added value.

УДК 338.124+331.522+338.465.4

Драчук Ю.З.

д.е.н., професор,
провідний науковий співробітник
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України
Сав'юк Л.О.
к.т.н., доцент, докторант
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України

Постановка проблеми. Вважається, що до старопромислових регіонів України належать Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська, Полтавська і Харківська області. При цьому Донецький та Луганський регіони сьогодні втягнуто у військове протистояння, і частина цих регіонів знаходиться на непідконтрольній українській владі території. Тобто Донецька та Луганська області підпадають під статус проблемних депресивних регіонів, що продовжують зазнавати значного руйнування об'єктів із порушенням діяльності підприємств. Це викликає руйнування економічного укладу вказаних територій, спотворення та диспропорції ринків праці й сфери освітніх послуг, що обслуговують промислові галузі металургійного

та хімічного виробництва, видобування корисних копалин, машинобудування.

Поряд із необхідністю радикальних змін у структурі економіки старопромислових регіонів не менш важливою проблемою їх трансформації є зміна поведінкових стереотипів суб'єктів економічних відносин. Щодо сучасного стану розвитку системи вищої освіти (СВО) України можна зробити невтішний висновок про слабку інтеграцію цієї системи з ринком праці та промисловим сектором. Низька конкурентоспроможність трудового потенціалу України, що фіксується в продуктивності й якості праці, інноваційна загальмованість у більшості галузей указують на вади в роботі професійних навчальних закладів, передусім вищих.

Промисловий сектор незначно (окрім поодиноких випадків) безпосередньо опікується процесами підготовки інженерних кадрів як у технологічно-матеріальному, так і в методичному та професійному сенсі. Звичною практикою майже для всіх галузей промисловості є життєва необхідність перепідготовки молодих спеціалістів на виробництві або за його межами. Водночас СВО продовжує за інерцією готувати професійні кадри, які не відповідають критеріям сучасного інноваційного виробництва, його стрімкого розвитку на основі креативних технологій, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та новацій у сфері управління, менеджменту та маркетингу.

Відзначене призводить до підвищення безробіття на ринку праці, дефіциту кадрів на промислових підприємствах, невідповідності освітньої кваліфікації їхніх працівників, зниження конкурентоспроможності національної СВО та відтоку кадрів за межі країни.

Подолання цих кризових явищ в українському суспільстві можливе лише за умов сприйняття, що вища освіта повинна відповідати сучасним потребам суспільства та ринку праці, забезпечувати формування у кожної особистості здатності швидко адаптуватися до сучасних соціоекономічних реалій, які стають найважливішою умовою успішного і стійкого розвитку соціуму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У сучасній економічній теорії існує достатня кількість досліджень щодо класифікації і типології регіонів за різними критеріями залежно від цілей проведення дослідження [1, с. 636]. За критерієм структури економіки, з урахуванням історичного аспекту регіони поділяються на старопромислові й «новітнього розвитку». Виділення першої групи регіонів урахує хронологію періоду їх формування та освоєння, що значною мірою визначає їхню сучасну структуру, а саме велику частку базових (старих) галузей промисловості. У цьому плані переважна частина старопромислових регіонів України належить до першого типу. У відзначених регіонально-економічних системах, окрім Дніпропетровської та Харківської областей, головують старі промислові галузі з низькою прибутковою нормою, частковим занепадом виробництва: паливно-енергетичний комплекс, металургійне та хімічне виробництво, важке машинобудування за відсутності стійкої тенденції до впровадження високотехнологічних інновацій та підготовки високопрофесійного персоналу. Напередодні економічної й політичної кризи та військового конфлікту на сході нашої країни в інформаційних джерелах почала активно обговорюватися гостра проблема розвитку та необхідності інноваційної трансформації проблемних регіонів, у яких виникає низка несприятливих обставин постійного або тимчасового характеру, передусім занепад економіки,

соціально-політичні й етнічні конфлікти, масштабні техногенні аварії або стихійні природні явища тощо. Вказані регіони ще прийнято називати програмними, тому що їх подальший розвиток потребує швидкого розроблення спеціальних програм розв'язання проблем [2, с. 139]. Світовий досвід свідчить, що під час виділення проблемних регіонів використовуються два основних підходи. Перший полягає в оцінці ступеня та впливу на економіку кризової ситуації: райони з глибоким постійно діючим економічним занепадом, конфліктні території, регіони стихійних і техногенних катастроф. У другому підході виділяються головні об'єкти державної регіональної політики: відсталі, прикордонні, старопромислові регіони, райони нового освоєння.

Регіональною економікою виділяються кілька типів проблемних регіонів: слаборозвинені (відсталі), депресивні регіони, зони екологічного лиха, території з екстремальними природними умовами та ін. Сьогодні, на думку українських науковців, зміст поняття «депресивні регіони» збігається з категорією старопромислових районів. Однак як один із типів проблемних регіонів вони перебирають на себе їхні соціоекономічні особливості й кризові явища. Ці території не в змозі самостійно вирішувати свої соціально-економічні проблеми, реалізовувати високий потенціал і вимагають активної підтримки з боку держави.

Проблема визначення критеріїв для віднесення певного регіону до типу старопромислового в економічній літературі досліджується та продовжує докладно вивчатися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед них: А. Фремон, Р. Бошма, Й. Ламбуй, М. Штайнер, Ф. Нафка, Ф. Ван Оорт, Р. Хадсон, Е. Камберс, О.І. Амоша, Ю.С. Залознова, В.І. Ляшенко, І.В. Петенко, М.С. Пашкевич, О.Ю. Снігова, С.О. Федулова, Г.М. Майборода. Вирішення цієї проблеми дасть змогу на більш ефективний та якісний рівень підняти управління регіональним розвитком Української держави у цілому.

Економічний стан вітчизняного машинобудівного комплексу протягом різних періодів функціонування висвітлюється у численних працях учених та дослідників. Сучасні аспекти сталого розвитку машинобудівних підприємств, стратегічні цілі та пріоритети їх трансформування у високотехнологічне виробництво розглянуто в роботах А.І. Амоші, В.П. Вишневського, Л.А. Збараської, Л.Є. Довгань, Н.О. Сімченко, Б.М. Данилишина, Д.В. Клинового, Т.В. Пепи, Н.В. Тарасової, Л.П. Клименко, В.М. Ємельянова, В.О. Точиліна, В.В. Венгера, М.О. Кравченко, Р.Д. Уваровського, І.А. Шейко та інших провідних науковців.

В останні роки з урахуванням незадовільного стану кадрового забезпечення різних галузей промисловості, невідповідності якості підготовки

професійних кадрів у стінах вищих навчальних закладів (ВНЗ) потребам виробництва виникає необхідність негайного вирішення проблеми приведення до систематичної відповідності ринків освітніх послуг та праці. До одного з аспектів наукових досліджень належить аналіз стану ринку праці, у тому числі старопромислових регіонів. Як зазначається в роботі [3, с. 56], функціонування вітчизняного ринку праці сьогодні залежить не лише від стану економіки України, а й від попиту та пропозиції робочої сили у Європі та в Росії. Причому розв'язувати проблеми вітчизняного ринку праці доводиться на тлі загального старіння населення України та скорочення економічно активної його частини, а також анексії Росією Кримської АР і м. Севастополя та окупації частини районів Донбасу. А залежність машинобудівного виробництва від кадрового забезпечення є відомою широким науковим та суспільним колам та досліджується в роботах визнаних вчених Інституту соціології НАН України, а також розглядається в роботах Д.В. Алфімова, О.П. Волошина, С.О. Тимченко та ін. Слід відзначити відсутність робіт, що присвячені дослідженням прямого взаємозв'язку та взаємного впливу ринку освітніх послуг і ринку праці. Досі не розглянуто аспект входження світової спільноти в епоху економіки знань як вирішального чинника необхідності переведення ВНЗ у розряд юридичного статусу організацій із надання якісних послуг із забезпеченням доданої академічної вартості. Такі дослідження мають призвести до гармонічного поєднання економіки, виробництва й освіти у збалансовану систему відносин, коли кожний випускник університету стає сформованим спеціалістом, забезпеченим відповідним до його кваліфікації робочим місцем, а його компетенції відповідають потребам розвитку виробництва на високотехнологічній платформі без необхідності перекваліфікації та повторного навчання.

Особливого значення набуває взаємно збалансований та інтегрований розвиток машинобудівного комплексу депресивних регіонів України та системи підготовки кадрів для нього на територіях старопромислових регіонів, що залишилися під контролем Української держави або у ВНЗ інших областей України. Підготовка таких кадрів повинна ґрунтуватися на особливостях нинішнього стану економіки та промисловості старопромислових регіонів. А спеціалісти машинобудівного комплексу повинні володіти інструментами реалізації дорожньої карти заходів із відновлення територій Донбасу та інноваційного розвитку інших старопромислових регіонів, нового регіоналізму, інноваційними технологіями та широким конструктивістським мисленням.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення критичного та всебічного аналізу стану ринків праці та освітніх послуг старопромис-

лових регіонів України. За результатами інформаційному пошуку зроблено аналітичні висновки щодо можливості налагодження ефективних та корисних креативних зв'язків між ринком праці та ринком освітніх послуг підготовки висококваліфікованих кадрів для машинобудівного комплексу вказаних регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для вирішення проблем незадовільного забезпечення ринку праці старопромислових регіонів якісними інженерними кадрами, у тому числі для підприємств машинобудівного комплексу, серед головних якісних ознак таких регіонів слід виділити [2, с. 127]:

- особливу критичність проблем, що створюють загрозу соціально-економічній, політичній стабільності та екологічній рівновазі в країні;
- наявність виробничого, науково-технічного, трудового, природного потенціалів, використання яких принципово важливе для національної економіки;
- незвичайність геополітичного і геоекономічного положення регіонів з огляду на стратегічні інтереси країни.

На думку авторів, найбільш сучасне та актуальне визначення старопромислового регіону сформовано С.О. Федуловою [4, с. 15]: це цілісна соціально-економічна система, складова частина територіального устрою країни, що характеризується за своїм змістом наявністю старої промислової базової галузі з переважанням монопромислової економіки та питомою вагою таких регіонів у добувній і переробній галузях понад 7%. Даний підхід та відповідні статистичні дослідження дали змогу автору зробити несподіваний та неоднозначний висновок про те, що за обсягами реалізованої промислової продукції за регіонами після анексії території Криму та тимчасової окупації частини територій Донецької і Луганської областей незмінними областями, що підпадають під визначення старопромислових, є Дніпропетровська і Донецька області, м. Київ та Запорізька область. Випала з переліку старопромислових регіонів Луганська область. У 2015 р. до цього визначення підійшли економічні системи Луганської, Полтавської і Харківської областей, що поступово нарощували свій старопромисловий потенціал. Слід відзначити наявність інших підходів до класифікації та типології регіональної економіки України. Так, професором Інституту економіки промисловості НАН України В.І. Ляшенко запропоновано класифікувати регіони України за їхньою питомою вагою у добувній та переробній галузях промисловості, а саме:

- понад 7% – гіпертрофований промисловий розвиток регіону;
- 2–7% – нормальний індустріально-аграрний розвиток регіонів;

- до 2% – аграрно-індустріальний розвиток регіонів [5].

Саме за цією класифікацією аграрно-індустріальними в Україні є Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська і Чернівецька області. Всі останні в тому або іншому ступені є промислово-аграрними та старопромисловими. Переважна більшість дослідників схиляється до того, що в Україні до типових старопромислових регіонів належать Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Полтавська і Харківська області. Слід відзначити, що окремим типом економіки виділяються рекреаційні регіони України, до яких належать Волинська область, Карпатський регіон та вже анексований Кримський півострів. Тому, наприклад, Івано-Франківська, Львівська та Херсонська області можуть бути віднесені до нового типу рекреаційно-аграрно-промислових регіонів.

Унаслідок динамічного та неухильного розвитку або, навпаки, деградації регіональної системи країни відбуваються постійні зміни в класифікації та типології її регіонів. Цей факт вимагає відповідального ставлення до регуляторної регіональної ідентифікації, особливо старопромислових регіонів.

У монографії В.І. Ляшенко, Л.Г. Червоної, Л.М. Кузьменка та ін. «Структурні трансформації старопромислових регіонів України» (Інститут економіки промисловості НАН України) відзначено, що у високорозвинених країнах світу склалася система економічних відносин основних чотирьох типів: високорозвинені, старопромислові, аграрні регіони та регіони нового освоєння [6, с. 9–10], де відзначається, що старопромислові регіони виникли, як правило, в епоху промислових переворотів. Для них характерні такі старопромислові галузі промисловості, як видобування кам'яного вугілля та залізної руди, суднобудування, текстильна промисловість, які домінують над наукомісткими виробництвами.

Рівень розвитку регіонів оцінюється за багатьма видами економічних показників та визначається шляхом порівняння регіональних індикаторів розвитку із середніми по країні або з аналогічними показниками інших регіонів (деколи з показниками інших країн). Головними економічними показниками є валовий внутрішній продукт (ВВП) або валовий суспільний продукт (ВСП), валовий національний продукт (ВНП) і валова додана вартість (ВДВ) або національний дохід (НД) на одну особу. Різноманітні аспекти економічного розвитку регіону аналізуються для встановлення об'єктивного діагнозу, на основі якого здійснюється ранжування регіонів за рівнем їхнього розвитку та розробляється певна стратегія і тактика подальшого регіонального розвитку.

Характерною особливістю розвитку регіонів України є поглиблення наявних міжрегіональних

диспропорцій за показниками соціально-економічного розвитку. Сьогодні доцільно виділяти чотири типи регіонів: регіони-лідери, високорозвинені, розвинені та проблемні [7, с. 292–293]. Згідно із цією класифікацією, до проблемних регіонів належать такі, становище яких за сукупністю показників гірше середньодержавного рівня на 10% і більше. Матеріальне виробництво у цих регіонах не отримало достатнього розвитку, вони мають дотаційну структуру бюджету, недостатній фінансовий потенціал, у тому числі інвестиційний. У таких регіонах деякі соціальні показники мають загрозливе значення для безпеки держави, що переводить їх у клас потенційно депресивних, а ринок праці напряму залежить від розвитку промислового виробництва.

Індекс промислової продукції є індикатором позитивного розвитку промисловості як показник динаміки обсягу промислового виробництва, середньозважена величина з відповідних індивідуальних індексів за кожним товаром. Розрахунок базується на даних щодо динаміки виробництва видів продукції за постійним набором товарів-представників у структурі валової доданої вартості за видами промислової діяльності за базисний рік (2010=100%). Індекс промислової продукції за звітний період розраховується з урахуванням уточнених даних за попередній період. У травні поточного року проти травня 2017 р. індекс промислової продукції по країні, скоригований на ефект календарних днів, становив 102,9%. У табл. 1, згідно з даними Державної служби статистики України, наведено індекси промислової продукції за регіонами країни, що належать до старопромислових.

Як можна бачити, особливе занепокоєння викликає стан розвитку промисловості в Луганській області, де індекс промисловості знизився порівняно з травнем 2017 р. на 10%. Зменшення індексу спостерігається в Полтавській, Запорізькій, Донецькій та Дніпропетровській областях на 4,4%, 3,3%, 3,1% та 2,5% відповідно. Зростання цього індексу досягнуто лише у Харківській області – на 15,8%. Якщо провести порівняльний аналіз індексу промислової продукції для періодів із січня по травень 2017 та 2018 рр., то ситуація є якісно іншою: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області мали більше значення індексу промисловості, ніж у цілому по країні. Відставали за даним показником Харківська та Луганська області. Аналіз статистичних даних за 2016–2017 рр. дає змогу зробити висновок про суттєві проблеми промислового розвитку у Дніпропетровській, Донецькій та Луганській областях. Луганська область досі має тенденцію до стагнації й може бути віднесена скоріше до слаборозвиненого регіону з постійно діючим економічним занепадом. Згідно з інформаційним аналізом наукових джерел, нижче запропоновано комплекс типології та класифікації ста-

ропромислових регіонів України станом на 2017 р. (рис. 1).

Дана класифікація розроблена авторами та потребує подальшого обґрунтування та деталізації. Однак, на нашу думку, станом на 2017 р. лише чотири регіони можуть бути віднесені до типу старопромислових: Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська та Харківська області. Донецька та Луганська області обтяжені іншими негативними типологічними ознаками та мають найбільш віддалену оптимістичну перспективу переходу до стану регіонів сталого розвитку. Саме вони особливо гостро потребують розвитку на своїх територіях високотехнологічного виробництва, у тому числі інноваційного машинобудівного комплексу.

Слід відзначити, що вельми складним завданням є проведення повного аналізу стану ринку праці у Донецькому та Луганському регіонах унаслідок великої кількості вимушено переміщених осіб, які динамічно змінюють місце проживання по території країни. Сьогодні у цих регіонах існує загроза скорочення обсягів виробництва, може виникнути питання про повну зупинку підприємств металургійної сфери внаслідок недовантаження їхніх виробничих потужностей, зростання ціни на продукцію та відсутність ринків збуту. Такі підприємства завжди були системоутворюючими для економіки старопромислових регіонів і навіть окремих районів Донецької, Луганської, Запорізької областей. Це може вплинути на рівень безробіття,

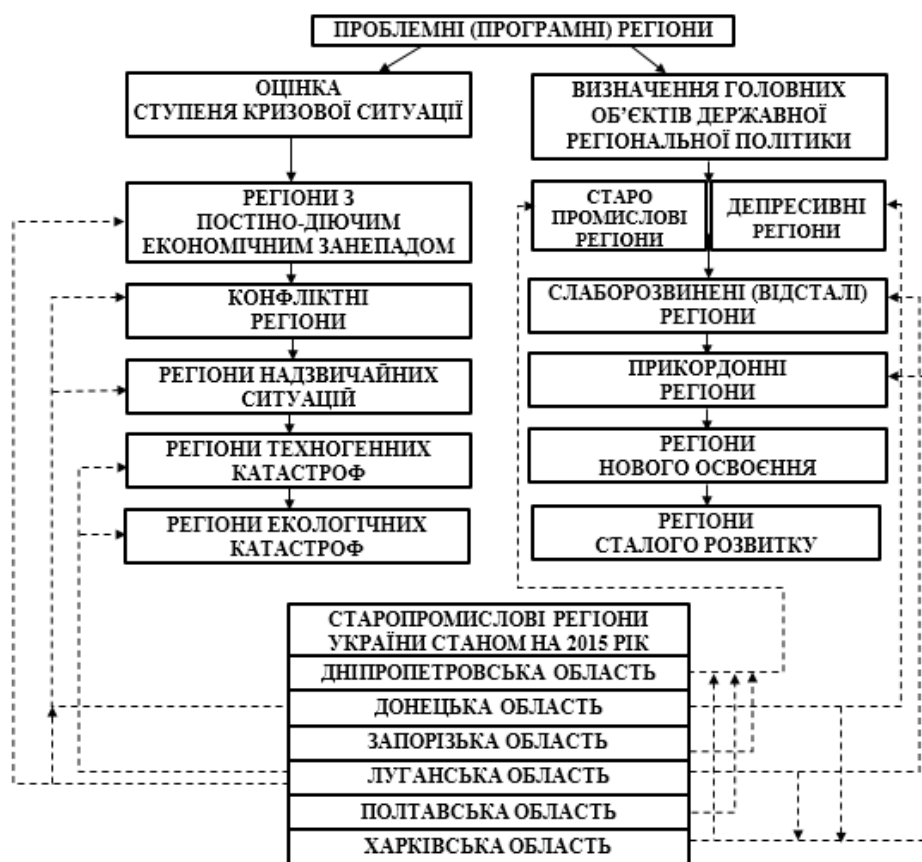

Рис. 1. Комплексна класифікація та типологія старопромислових регіонів України

Таблиця 1

Індекси промислової продукції старопромислових регіонів та країни у цілому

	Травень 2018 р. до		Січень-травень 2018 р. до січня-травня 2017 р.	Довідково: січень-травень 2017 р. до січня-травня 2016 р.
	квітня 2018 р.	травня 2017 р.		
Україна	103,1	102,5	102,6	99,4
Дніпропетровська	96,9	99,4	105,0	96,7
Донецька	105,0	108,1	104,3	88,5
Запорізька	103,3	106,6	105,5	107,7
Луганська	98,0	108,0	72,0	72,0
Полтавська	95,4	99,8	100,4	98,0
Харківська	111,8	96,0	96,2	108,7

рівень доходів населення, додаткове навантаження на бюджети через необхідність збільшення обсягів соціальних виплат [8, с. 8]. Нині з 55 шахт на окупованій території 34 підлягають ліквідації, а інші не працюють у повну силу, затримують заробітну плату, скорочують штат і кількість робочих місць. У цих районах раніше проживало близько 3 млн. осіб, для працездатних із них сьогодні відсутні можливості працевлаштування. З весни 2017 р. на 40 великих промислових підприємствах (переважно це шахти і металургійні підприємства) уведено зовнішнє управління, що знизило обсяг надходжень від податків до бюджетів підконтрольної території. Вказані проблеми додалися до існуючих раніше: вузька спеціалізація господарств, застаріла матеріально-технічна база, виснаження природних ресурсів та погана екологічна ситуація.

Однак розвиток промисловості та стабільність ринку праці окупованих територій мають позитивні перспективи. Проведене влітку 2017 р. соціологічне опитування показало, що «Донбас має широкий спектр напрямів економічного розвитку. Найбільш перспективними можуть бути: розвиток малого та середнього бізнесу, відновлення агропромислового комплексу, відбудова важкої промисловості, створення інноваційних підприємств» [9, с. 8]. При цьому слід урахувати, що, за різними оцінками, вартість створення нового робочого місця тільки на підприємствах металургійної сфери може становити від \$21,2 тис. до \$1 млн. Відповідно, обсяг коштів, необхідних для відновлення інфраструктури та створення нових робочих місць, може сягати понад \$50 млрд., і поки що джерела надходження цих коштів відсутні [10].

Станом на початок анексії Криму та військових дій на сході в нашій країні спостерігався факт недостатнього розвитку підприємств, що виготовляли машини й устаткування для металургії, гірничодобувної, хімічної промисловості, паливно-енергетичного комплексу. Через специфіку цього напрямку машинобудування воно тяжіло до споживача та сировини. Підприємства галузі були розміщені переважно на Донбасі та в Придніпров'ї. До найбільших підприємств цієї спеціалізації в старопромислових регіонах Донбасу належали Новокраматорський та Горлівський машинобудівні заводи. Великими центрами важкого машинобудування були також Артемівськ, Донецьк та Луганськ.

Окрім важкого машинобудування, у старопромислових регіонах Донбасу були розташовані підприємства транспортного машинобудування, виготовлення тепловозів та електровозів було зосереджене в Луганську. Крім того, у Луганську налагоджувалося виробництво трамваїв. Вантажні вагони вироблялися у Стаханові. У старопромислових районах була також розміщена частка підприємств точного машинобудування з

орієнтацією на висококваліфіковані кадри. Так, у Донецьку функціонували підприємства електротехнічного машинобудування, що спеціалізувалися на випуску електричних двигунів, апаратів, приладів, кабелю та іншої продукції, призначеної для передачі й споживання електроенергії.

З виробничого погляду старопромисловим шахтарським регіонам слід переймати досвід Дніпропетровського регіону, де вже випробовуються можливості перебудови машинобудівного комплексу на основі технологічних інновацій, міждержавної кооперації та розвитку середнього та малого бізнесу. Так, наприклад, у м. Дніпро ТОВ «Нива-Україна», яке є офіційним представником в Україні білоруського унітарного виробничого підприємства «Нива-Холдинг», об'єднує інженерно-технічний центр і сім машинобудівних заводів. Основним напрямом діяльності цього підприємства є підбір і постачання гірничо-шахтного і збагачувального устаткування з його подальшим сервісним обслуговуванням під конкретні гірничотехнічні умови експлуатації та вимоги замовника [11].

Таким чином, старопромислові регіони мають усі можливості та потужний потенціал для формування конкурентоспроможного машинобудівного комплексу, який повинен забезпечуватися висококваліфікованими інженерними кадрами.

З аналізу персоналу машинобудівних підприємств за рівнем освіти можна зробити висновок, що питома вага працівників із вищою освітою стабільно підвищується, але цей факт досить сумнівно впливає на зміну якісного складу персоналу. Згідно з моніторинговим дослідженням Інституту соціології НАН України «Українське суспільство», лише 54,7% опитаних працюють за спеціальністю (32% – ні, а решта вагається з відповіддю), і тільки 30% респондентів вважають, що поточна робота відповідає їхньому освітньо-професійному рівню [12, с. 199]. Таким чином, спостерігається розрив у взаємозалежному та гармонічному розвитку сучасних ринків праці та освітніх послуг.

На теренах Української держави велика кількість ВНЗ займається підготовкою кадрів для машинобудівного комплексу. Двадцять п'ять технічних ВНЗ України здійснюють підготовку за спеціальністю «Галузеве машинобудування». Серед них дев'ять було розташовано в старопромислових регіонах Донбасу та евакуйовано на підконтрольну територію. Тому виникає практичне запитання про витоки факту невідповідності професійної освіти працівників машинобудівного комплексу вибраній спеціальності. Можливо, головним чинником виникнення цього явища є непереведення освітньої професійної системи на рейки ринкових відносин, коли ВНЗ повинні розглядатися як конкурентоспроможні установи сфери послуг, які повинні забезпечувати додану акаде-

мічну вартість подібно до доданої вартості промислових підприємств та бізнес-структур.

У сучасних умовах формування на світових просторах економіки, що заснована на знаннях (Knowledge-Based Economy), освіта та наука є головною теоретичною основою і структурним чинником забезпечення економічного розвитку держави. Динамізм і рівень розвитку освіти відповідають за забезпечення інтенсивного економічного зростання під час переходу до «нової» економіки, заснованої на знаннях (неоекономіки), за диференціацію між економічно розвиненими і країнами, що розвиваються. Головним джерелом і вирішальним чинником такого зростання є якість освіти. Й напевно чи можна говорити щодо передових позицій української освіти у світовому розрізі [13, с. 74].

Перехід до економіки знань набуває глобального характеру й базується на найкращих практиках виробничих і трудомістких типів економік та додаткових чинниках, що базуються на знаннях.

Освіта та знання, що іменуються людським капіталом і є повноцінною компонентою економіки, значною мірою залежать від інтелектуальних можливостей населення країни, а не від природних ресурсів або матеріальних внесків держави та бізнесу [14, с. 60]. Конкурентоспроможними суб'єктами ринку освітніх послуг слід уважати такі ВНЗ, які усвідомили входження СВО України у світ ринкових відносин та готові вступити у жорстку конкурентну боротьбу за право випускати якісний продукт на цей ринок, а саме затребуваних висококваліфікованих спеціалістів.

Аналіз ринку освітніх послуг показує, що навчальними програмами спеціальності «Галузеве машинобудування» для освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра, магістра та доктора філософії не враховано однорідність для різних ВНЗ та не завжди використовують сучасні інноваційні технології навчання. Тому саме машинобудівні підприємства мають виступати зовнішніми стейкхолдерами, зацікавленими у підготовці висококваліфікованих кадрів. Досвід країн світу показує ефективність дуальної освіти, де майбутні спеціалісти проходять навчання та набувають компетенції за замовленням та під контролем досвідчених спеціалістів промислових підприємств і бізнес-структур, виконують проекти та творчі завдання за замовленням виробництва, де проходять практику, а в подальшому зараховуються на інженерні посади вже сформованими професіоналами.

Такий досвід слід уважати перспективним у підготовці спеціалістів для машинобудівного комплексу України. А ВНЗ, що готують професіоналів цього профілю, повинні переходити на кооперативні відношення для досягнення максимально ефективних результатів у процесах підготовки майбутніх інженерів, що не потребують перепід-

готовки під час адаптаційного періоду на виробництві. Це дасть змогу підприємствам машинобудівних галузей оптимізувати часові та майнові витрати під час формування інноваційної інфраструктури виробництва на основі креативного інженерного персоналу.

Найбільш досконалим інструментом реалізації цієї стратегії слід уважати розвиток на території старопромислових регіонів навчально-науково-виробничих комплексів. Згідно зі ст. 27 п. 6 Закону України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 № 1556-VII, зі змінами і доповненнями), заклади вищої освіти можуть утворювати навчальні, навчально-наукові та навчально-науково-виробничі комплекси, наукові парки та входити до складу консорціуму [15] для вирішення глобальних завдань забезпечення економічного зростання нашої держави, підняття її конкурентоспроможності. Таким чином, є законні підстави для якісного трансформування СВО України, необхідною умовою реалізації якого є поєднання волі і зусиль із боку держави та громадського суспільства.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах часткової окупації старопромислових регіонів є потреба у негайній підготовці до перебудови машинобудівного комплексу та його трансформації у високотехнологічну та інноваційну галузь промисловості. Цьому процесу повинні сприяти якісні зміни у підготовці інженерного складу цього сектору промисловості, а також ретельний аналіз наявних машинобудівних галузей на їх відповідність кон'юктурі світового ринку та можливості їх переоснащення і перетворення у високотехнологічні, наукомісткі та інтелектуальні виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Клиновий Д.В., Пепа Т.В. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України: навч. посіб.; за наук. ред. Л.Г. Чернюк. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 728 с.
2. Регіональна економіка: підручник / Є.П. Качан, Г.П. Баб'як, Л.П. Запорожан та ін.; за ред. Є.П. Качана. К.: Знання, 2011. 670 с.
3. Кулицький С.П. Проблеми розвитку ринку праці в Україні. Україна: події, факти, коментарі. 2017. № 21. С. 56–69. URL: <http://nbuvip.gov.ua/images/ukraine/2017/21.pdf>. Назва з екрану.
4. Федулова С.О. Економіка старопромислових регіонів України: сучасне розуміння та реалії. Економіка: реалії часу. 2015. № 4(20). С. 12–19.
5. Старопромислові регіони України: пріоритети та механізми структурної модернізації у посткризовий період. Матеріали круглого столу регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень. 2012. URL: <http://ec.donnu.edu.ua/uk-ua/Documents/Кафедра%20міжнародної%20економіки/Старопромислові%20регіони%20України%20пріоритети%20та%20механізми%20структурної%20модернізації%20у%20посткризовий%20період.pdf>.

6. Структурные трансформации старопромышленных регионов Украины: монография / В.И. Ляшенко, Л.Г. Червова, Л.М. Кузьменко и др.; НАН Украины, Ин-т экономики пром-ти. Донецк, 2013. 412 с.

7. Джаман М.О. Теорія економіки регіонів: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 384 с.

8. Соціально-економічний розвиток регіонів України: тенденції першої половини 2017 року / Національний інститут стратегічних досліджень. 2017. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/region_Ukr-d43fd.pdf.

9. Шевченко О.В. Заходи по відновленню території Донбасу, постраждалих внаслідок бойових дій: аналітична записка; Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/3020/>.

10. Сазонов К. Скільки коштуватиме Україні повернення Донбасу. URL: https://espresso.tv/article/2017/08/28/skilky_koshtuvatyme_ukrayini_povernennya_donbasu.

11. О компанії / Офіційний представник білоруського унітарного виробничого підприємства «Нива-Холдинг». 2017. URL: www.niva-ukraine.com.

12. Тимченко С.О. Сучасний стан розвитку персоналу на машинобудівних підприємствах України. Економічний вісник Донбасу. 2014. № 1(35). С. 198–203.

13. Savyuk L. The sphere of educational services in the context of world globalization. Економічний вісник Донбасу. 2017. № 4(50). С. 74–81.

14. Драчук Ю.З., Сав'юк Л.О. Сфера освітніх послуг як вирішальний фактор формування економіки знань на теренах України. ІНТЕЛЕКТ XXI. 2018. № 1. С. 58–63.

15. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту» (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

REFERENCES:

1. Klynovyj D.V., Pepa T.V., L.Gh. Chernjuk (ed.) (2006) Rozmishhennja produktyvnykh syl ta reghionaljna ekonomika Ukrajinj: Navchalnyj posibnyk [Placement of the productive forces and regional economy Ukraine: Training tutorial]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian).

2. Kachan Je.P., Bab'jak Gh.P., Zaporozhan L.P., Kachan Je.P. (ed.) (2011) Reghionaljna ekonomika: Pidruchnyk [Regional economy: Tutorial]. Kyiv: Knowledge. (in Ukrainian).

3. Kulyc'kyj S.P. (2017) Problemy rozvytku rynku praci v Ukrajinj [Problems of Labor Market Development in Ukraine]. Ukrajinja: podiji, fakty, komentari [Ukraine: Events, Facts, Comments] (electronic journal), no. 21, pp. 56–69. Available at: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2017/21.pdf> (accessed 16 July 2018).

4. Fedulova S.O. (2015) Ekonomika staropromyslovykh reghioniv Ukrajinj: suchasne rozuminnja ta realiji [The economy of the old industrial regions of Ukraine: modern understanding and realities]. Economics: realities of time, no. 4, 20 pp. 12–19.

5. Regional branch of the National Institute strategic research (2012) Old industrial regions of Ukraine:

priorities and mechanisms of structural modernization in the post-crisis period [Old industrial regions of Ukraine: priorities and mechanisms of structural modernization in the post-crisis period] (electronic resource). Available at: <http://ec.donnu.edu.ua/uk-ua/Documents/Kafedra%20mizhnarodnoji%20ekonomiki/Staropromislovi%20rehioni%20Ukrajinj%20prioriteti%20ta%20mekhanizmi%20strukturnoji%20modernizacii%20u%20postkryzovij%20period.pdf> (accessed 17 July 2018).

6. Ljashenko V.Y., Chervova L.Gh., Kuzjmenko L.M. (and others) (2013) Strukturnye transformatsii staropromyshlennykh regionov Ukrainy: monografiya [Structural transformations of the old industrial regions of Ukraine: monograph]. Donetsk: Institute of the Economy of Industry of the National Academy of Sciences of Ukraine. (in Russian).

7. Dzhaman M.O. (2014) Teorija ekonomiky reghioniv [The theory of regional economics]. Kyiv: Center for Educational Literature. (in Ukrainian).

8. Shevchenko O.V. (2017) Socialjno-ekonomichnyj rozvitok reghioniv Ukrajinj: tendenciji pershoji polovyny 2017 roku [Socio-economic development of regions of Ukraine: trends of the first half of 2017], Kyiv: National Institute for Strategic Studies.

9. Shevchenko O.V. National Institute for Strategic Studies (2018) Zakhody po vidnovlennju terytorij Donbasu, postrazhdalych vnaslidok bojovykh dij. Analitychna zapyska [Measures for the restoration of the Donbas territories, which suffered as a result of hostilities. Analytical note] (electronic resource). Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/3020/> (accessed 19 July 2018).

10. Sazonov K. (2017) Skilky koshtuvatyme Ukrajinj povernennja Donbasu [How much will a return to Donbass cost to Ukraine] (electronic resource). Available at: https://espresso.tv/article/2017/08/28/skilky_koshtuvatyme_ukrayini_povernennya_donbasu (accessed 18 July 2018).

11. Official representative of Belarusian unitary production enterprise “Niva-Holding” (2017) O kompaniji [About the company] (electronic resource). Available at: www.niva-ukraine.com (accessed 19 July 2018).

12. Tymchenko S.O. (2014) Suchasnyj stan rozvytku personalu na mashynobudivnykh pidpryemstvakh Ukrajinj [The current state of personnel development at the machine-building enterprises of Ukraine]. Economic Bulletin of Donbass, vol. 35, no. 1, pp. 198–203.

13. Savyuk L. (2017) The sphere of educational services in the context of world globalization. Economic Bulletin of Donbass, vol. 50, no. 4, pp. 74–81.

14. Drachuk Ju.Z., Sav'juk L.O. (2018) Sfera osvitnikh poslugh jak vyrishalijnyj faktor formuvannja ekonomiky znanj na terenakh Ukrajinj [The sphere of educational services as a decisive factor in the formation of knowledge economy in Ukraine]. Scientific Economic Journal INTELLECT XXI, no. 1, pp. 58–63.

15. The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine (2017) Zakon Ukrajinj vid 01.07.2014 #1556-VII “Pro vyshhu osvitu” (iz zminamy i dopovnennjamy) [Law of Ukraine dated 01.07.2014 № 1556-VII “On Higher Education” (with amendments and supplements)] (electronic resource). Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed 17 July 2018).

Drachuk Yu.Z.

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Senior Researcher
Institute of Industrial Economics,
National Academy of Sciences of Ukraine

Savyuk L.O.

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Doctoral Student
Institute of Industrial Economics
National Academy of Sciences of Ukraine

CONFORMITY OF THE EDUCATIONAL MARKET TO THE REQUIREMENTS OF THE MODERN LABOUR MARKET UNDER THE EXAMPLE OF THE MACHINE-BUILDING COMPLEX OF OLD INDUSTRIAL REGIONS

As a result of the political and economic crisis, the conduct of hostilities on the territory of Donbas, a temporary annexation of the Crimean peninsula, there was a dynamic stratification in the classification and typology of old industrial regions of the Ukrainian state.

The index of industrial production is an indicator of the positive development of the industry. This indicator, as of 2017, can classify only four regions as old-industrial. These are Dnipropetrovsk, Zaporizhzhia, Poltava, and Kharkiv regions. Donetsk and Luhansk regions burdened are with negative additional features of regions of conflict situations, environmental and man-made disasters. Luhansk region has become a region with a constant economic downturn and backward underdeveloped territory.

The aforementioned industrial regions have the most remote prospects for the transition to the status of regions of sustainable development. They especially need development in their territories of high-tech production, including an innovative machine-building complex.

The difficult task is to carry out an analysis of the labour market in the Donetsk and Luhansk oblasts. Today in the regions, there is a threat of reduction of production volumes; the question arises about the stopping of metallurgical enterprises, which have always been systematic formations for some regions of Donetsk and Luhansk regions. This affects the level of unemployment, the level of income, creates an additional burden on budgets due to the need to increase the amount of social benefits. The abovementioned problems supplemented were with previously existing problems of narrow specialization of industrial enterprises, outdated material and technical base, depletion of natural resources and bad environmental situation.

The development of industry and the stability of the labour market in the occupied territories have positive prospects. The old industrial regions have a prerequisite and powerful potential for the formation of a competitive machine-building complex, which should be provided by highly skilled engineers. The analysis of the structure of the personnel of machine-building enterprises proves that the share of workers with higher education is steadily increasing, but this fact has a rather doubtful influence on the change in the qualitative composition of the personnel. There is a gap in the interconnected, harmonious development of modern labour markets and educational services. The main factor in the appearance of this phenomenon is not the transformation of the system of the professional system into the system of market relations. Universities should be considered as competitive institutions that should form the added academic value. The experience of the world shows the effectiveness of dual education, where future specialists are trained and acquire competencies by order and under the control of experienced industrialists, and subsequently credited to engineering positions by already-formed professionals. The perfect instrument for realizing this strategy should be the development of educational-scientific-industrial complexes in the old industrial regions and their integration with similar complexes of other regions.